

Idegenek

Módosuló szabályok a szervezett bűnözés ellen

A szervezett bűnözés napjainkra realitássá vált. E tény a hazai bűnözés nemzetközivé válása még inkább vitathatatlaná tette. Az elméleti és gyakorlati szakemberek ma már elismerik, elfogadják a szervezett bűnözést jellemző alapvető ismérvek hazai jelenlétét. Egyetértés mutatkozik a tekintetben is, hogy az eddigiéknél hatékonyabb intézkedések szükségesek a kirívóan társadalomellenes jelenség visszaszorítása, felszámolása érdekében.

A szervezett bűnözéshez kapcsolódó büntetőjogi, eljárásjogi és büntetés-végrehajtási jogi normák alkalmazásának jogalapja alapvetően a szabályozás társadalmi szükségességében, hasznosságában rejlik. Az e jelenséget megragadni képes jogi eszközök alkalmazásával ugyanis a bűnözés kedvezően befolyásolható. Kétségtelen ugyanakkor az is, hogy a jogi feltételek biztosítása, szigorítása önmagában elégtelen a jelenség felszámolásához. A szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemben résztvevők személyének kiválasztása, képzése, a szervezéstechika, másrészt a hazai és a nemzetközi együttműködés területén jelentkező lehetőségek hatékonyabb igénybevétele szintén fontosnak tekintendő.

A fenti helyzet súlyosságát enyhítendő született meg a szervezett bűnözés elleni jogalkotási feladatokról szóló 1097/1998. (VII. 24.) kormányhatározat, amely az érintett miniszterek számára meghatározta azokat a konkrét jogszabály-alkotási feladatokat, amelyek a szervezett bűnözés elleni, az eddigiéknél hatékonyabb fellépés jogszabályi feltételeinek javítását szolgálhatják.

Ilyen előzmények után fogadta el az Országgyűlés a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól, és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvényt (továbbiakban törvény), amely 1999. szeptember 1-jén lépett hatályba. A törvény számos rendelkezése közül büntetés-végrehajtási vonatkozására figyelemmel indokolt kiemelni az idegenrendészeti és a menekültügyi szabályokat érintő egyes változásokat, továbbá a bűnmegelőzési ellenőrzés új szabályait.

Szigorodó idegenrendészeti szabályok

A törvény V. fejezete tartalmazza az idegenrendészeti és menekültügyi szabályokra vonatkozó új rendelkezéseket. A jogszabályi változások a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény (továbbiakban Irtv.), valamint a menedéjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvény ren-

delkezéseit érintik. A jogalkotás – az illegális migráció növekvő tendenciájára, továbbá a külföldiek által elkövetett jogsértések alakulására is figyelemmel – az Idtv. szélesebb körű felülvizsgálatát valósította meg.

A törvényi változások szükségszerűen érintik a végrehajtás tárgyában kiadott alacsonyabb szintű jogszabályokat is. A törvény 35. §-ának (2) bekezdése – az Idtv. 64. §-a (1) bekezdésének f) pontját módosítva – felhatalmazta a kormányt, hogy rendeletben szabályozza a kötelező tartózkodási hely kijelölésének eljárási rendjét, a közösségi szállás létesítésének követelményeit, a közösségi szállás házirendjét.

Ezen törvényi felhatalmazás alapján született meg az Idtv. végrehajtására kiadott 64/1994. (IV. 30.) kormányrendelet módosításáról szóló 136/1999. (IX. 1.) kormányrendelet, valamint a 64/1994. (IV. 30.) kormányrendelet végrehajtására kiadott 9/1994. (IV. 30.) BM-rendeletet módosító 29/1999. (VIII. 24.) BM-rendelet.

A jogszabályi változásokra, továbbá az állampolgári jogok országgyűlési biztosának ajánlásaira figyelemmel folyamatban van az idegenrendészeti őrizet büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtásának szabályairól szóló 1/1995. (I. 6.) IM-rendelet felülvizsgálata is.

A kiutasítás szabályainak változása

A törvény a kiutasítás két formáját szabályozza: az idegenrendészeti kiutasítást (Idtv. 31-35 §), valamint a bíróság vagy szabálysértési hatóság által elrendelt kiutasítást (Idtv. 35/A-35/B §). Az idegenrendészeti kiutasítás a külföldi személynek az idegenrendészeti hatóság (rendőr-főkapitányság vagy határőr-igazgatóság) által a Magyar Köztársaság területéről történő kiutasítását jelenti. Erre olyan személlyel szemben kerülhet sor, akivel szemben beutazási és tartózkodási tilalom elrendelésének lenne helye, illetőleg ilyen tilalmat rendeltek el, vagy aki az ország elhagyására vonatkozó kötelezettségének nem tett eleget. Az idegenrendészeti hatóság eltekinthet a külföldi kiutasításától, illetve a beutazási és tartózkodási tilalom elrendelésétől, ha a külföldi vállalja az ország területének önkéntes elhagyását. Az idegenrendészeti kiutasítás nem alkalmazható olyan bűncselekmény elkövetése miatt, amelynek elbírálása során az eljáró bíróság nem rendelt el kiutasítás mellékbüntetést a külföldivel szemben. Az idegenrendészeti kiutasítást továbbra is alakszerű határozattal kell elrendelni. A rendelkező részben meg kell jelölni a kiutasítás okát, időtartamát, az ország elhagyására előírt kötelezettség határmagját, továbbá az ujjnyomat felvételére vonatkozó kötelezést, és a határátlépés helyét. A kiutasítást, valamint a beutazási tilalom időtartamát az útlevelebe be kell jegyezni. Az idegenrendészeti hatóság a bejegyzéstől kivételesen eltekinthet, ha a külföldi vállalja az ország területének önkéntes elhagyását. A kiutasítás miatt elrendelt beutazási és tartózkodási tilalom időtartamát a kiutasítás végrehajtásának napjától kell számítani. Az idegenrendészeti kiutasítást elrendelő határozat elleni fellebbezést a határozat közlésétől számított három napon belül lehet előterjeszteni.

A kormányrendelet új, 45/A §-a kimondja, hogy a jogerős bírósági ítélettel megállapított kiutasítás mellékbüntetés végrehajtása érdekében az idegenrendészeti hatóság határozatban dönt az ország elhagyásának határidejéről, a határátlépés helyéről, valamint intézkedik a külföldi ujjnyomatának levételéről. A fenti idegenrendészeti határo-

zat ellen az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény 88. §-ában foglaltak szerint van helye jogorvoslatnak.

Ha a kiutasítást a bíróság vagy a szabálysértési hatóság rendelte el, a kiutasítás végrehajtása az idegenrendészeti hatóság hatáskörébe tartozik. A jogerős kiutasítás büntetésről, intézkedésről a bíróság vagy a szabálysértési hatóság értesíti az idegenrendészeti hatóságot, amelynek eljárására az Idtv. 35/A §-ban foglaltak az irányadók. A törvény 61. §-ának (2) bekezdése értelmében a szabálysértési hatóság által elrendelt kiutasításra vonatkozó rendelkezéseket külön törvény lépteti hatályba. Ez a törvény a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény, amely 2000. március 1-jén lép hatályba.

A szabálysértési törvény 21. §-ának (1)-(3) bekezdése kimondja, hogy a szabálysértési hatóság a pénzbírság alkalmazása mellett vagy önálló intézkedésként a törvényben vagy kormányrendeletben meghatározott esetben a külföldi eljárás alá vont személyt kiutasíthatja az ország területéről, ha az elkövetett szabálysértés súlyára, az elkövetés körülményeire, valamint az eljárás alá vont személyre tekintettel további tartózkodása az ország területén nem kívánatos. Nem lehet kiutasítást alkalmazni azzal a személlyel szemben, akit külön törvény alapján menekültnek, menedékesnek, illetőleg befogadottnak ismertek el, vagy aki külön törvény alapján kiadott állandó magyarországi tartózkodásra jogosító személyi igazolvánnyal rendelkezik (bevándorolt külföldi). A kiutasítás tartamát hónapokban kell megállapítani, amely a két évet nem haladhatja meg. Az Idtv. 35/B §-a értelmében, ha a külföldit az idegenrendészeti hatóság és a szabálysértési hatóság is kiutasította, a tilalom időtartamát a hosszabb időtartamú kiutasításnak megfelelően kell figyelembe venni.

Idegenrendészeti őrizet

Az 1993. évi LXXXVI. törvény új jogintézményként vezette be az idegenrendészeti őrizetet. Az idegenrendészeti őrizet büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtására a Bv. tvr. XI. fejezetét, az elzárás szabályainak végrehajtásáról szóló 9/1980. (XII. 18.) IM-rendelet, az idegenrendészeti őrizet büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtásának szabályairól szóló 1/1995. (I. 6.) IM-rendelet szabályait, továbbá az annak végrehajtása tárgyában kiadott 0260/1995. (IK. Bv. Mell. 9.) OP-intézkedés előírásait kell megfelelően alkalmazni.

A bv. intézetekben idegenrendészeti őrizetet töltő személyekkel kapcsolatos kártérítési eljárás szabályaira a 13/1996. (XII. 13.) IM-rendelet; az őrizetek birtokában levő külföldi fizetőeszközökkel kapcsolatos eljárásra a 4/1997. (II. 12.) IM-rendelet szabályai alkalmazandók. Az egészségügyi ellátásra az 5/1998. (III. 6.) IM-rendelet előírásait más jogszabály eltérő rendelkezése hiányában kell figyelembe venni.

A törvényi változások érintették az idegenrendészeti őrizet elrendelésére, tartamára vonatkozó egyes előírásokat is. A szeptember 1-jén hatályos szabályozás szerint az idegenrendészeti hatóság a bíróság vagy a szabálysértési hatóság által kiszabott kiutasítás büntetés, intézkedés, valamint az idegenrendészeti kiutasítás végrehajtásának biztosítása érdekében idegenrendészeti őrizetbe vehető – a korábbi szabályozásban szereplő eseteken kívül – az a külföldi is, aki a kötelező tartózkodásra kijelölt helyre, annak elhagyására irányuló engedélyben megállapított határidőre nem tér vissza, továbbá a

szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott szabadságvesztés-büntetésből szabadul [Idtv. 36. § (1) bekezdés d), e) pont].

A törvény a szervezett bűnözéssel összefüggésbe hozható bűncselekményt elkövető, és ezért kiutasított külföldivel szemben az idegenrendészeti hatóság számára kötelezővé teszi az idegenrendészeti őrizet elrendelését. Az Idtv. 36. §-ának (2) bekezdése értelmében, ha a külföldi kiutasítására olyan szándékos bűncselekmény elkövetése miatt került sor, amely a kábítószer-kereskedelemmel, terrorizmussal, illegális fegyverkereskedelemmel, embercsempészettel, pénzmosással, szervezett bűnözéssel függ össze, a kiutasítás végrehajtásának biztosítása érdekében az idegenrendészeti őrizetet el kell rendelni.

Változatlanok az őrizet elrendelésére és meghosszabbítására vonatkozó eljárás szabályai. Az idegenrendészeti őrizet továbbra is alakszerű határozattal, legfeljebb öt napra rendelhető el, amelyet a közléssel egy időben végre kell hajtani. Az őrizet a végrehajtás helye szerint illetékes helyi bíróság által a külföldi kiutasításáig meghosszabbítható. Ha az idegenrendészeti őrizet időtartama a 30 napot meghaladja, a bíróság az őrizet fenntartásának szükségességét havonta felülvizsgálja. Hat hónapon túl idegenrendészeti őrizet meghosszabbítására csak az őrizet helye szerint illetékes megyei (fővárosi) bíróság jogosult.

Lényeges változás, hogy az Idtv. 36. §-ának (7) bekezdése értelmében az idegenrendészeti őrizet – a korábbi szabályozástól eltérően – a kiutasítás végrehajtása feltételeinek megteremtéséig, de legfeljebb 18 hónapig tarthat. Ha az idegenrendészeti őrizet elrendelésétől számított 18 hónap alatt a kiutasítás nem hajtható végre, az őrizetet meg kell szüntetni. Az őrizetet elrendelő idegenrendészeti hatóság a külföldi számára ilyen esetben kötelező tartózkodási helyet köteles kijelölni. Ha azonban a kijelölt helyen tartózkodó külföldivel szemben ismét fennállna az idegenrendészeti őrizetbe vétel elrendelésének valamely oka, az idegenrendészeti őrizet ismételt elrendelésének van helye. Továbbra is azonnal meg kell szüntetni az őrizetet, ha elrendelésének oka megszűnt.

Az Idtv. az idegenrendészeti őrizet végrehajtásáról korábban úgy rendelkezett, hogy azt az elrendelő döntése szerint rendőrségi fogdában, kivételesen bv. intézetben kell végrehajtani. A jogsértő külföldiekkel szembeni eljárások szigorítása következtében a jogalkotó prognózisa szerint feltehetően növekedni fog az idegenrendészeti őrizet elrendelésének száma. Figyelemmel arra, hogy a rendőrségi fogdák telítettsége miatt a korábbiakban is gondot okozott az idegenrendészeti hatóságok számára az őrizet végrehajtási helyének kijelölése, ezért a törvény az Idtv. 37. § (1) bekezdését úgy módosította, hogy megszüntette az idegenrendészeti őrizet bv. intézetben történő végrehajtásának kivételességét.

A fenti törvényi változásra figyelemmel a kormányrendelet 49. §-ának új (1) bekezdése értelmében az idegenrendészeti őrizet büntetés-végrehajtási intézetben akkor hajtható végre, ha

- a) az őrizet időtartamát a bíróság meghosszabbította, és a külföldi a rendőrségi fogdában legalább 30 napot őrizetben töltött;
- b) az idegenrendészeti hatóság az őrizetet a jogerős bírósági ítélettel megállapított kiutasítás mellékbüntetés végrehajtása érdekében rendelte el;
- c) ez a közbiztonság fokozott védelme érdekében szükséges.

A részletezett jogszabályi változással, az idegenrendészeti őrizet bv. intézetben történő végrehajtása kivételességének megszűnésével vélhetően növekedni fog a bv. intézetekben fogva tartott őrizetesek száma.

Az 1/1995. (I. 6.) IM-rendelet 1. S-ának (1) bekezdése alapján a férfi idegenrendészeti őrizeteseket a Nagyfai Országos Bv. Intézetben, a nőket a Pálhalmi Országos Bv. Intézetben kell elhelyezni. A Pálhalmi Bv. Intézetben az elmúlt évek tapasztalatai szerint igen kevés női idegenrendészeti őrizetes volt. A Nagyfai Országos Bv. Intézetben azonban az elmúlt év őszén már kritikus helyzet alakult ki, mivel az őrizetesek létszáma rövid időn belül megemelkedett, és elérte a 85 főt, ezzel meghaladta a körlet százszázalékos telítettségét. Az előre nem látható gyors növekedésre akkor a büntetés-végrehajtás nem tudott felkészülni.

Az ismétlődő rendkívüli események – gyújtogatás, verekedés, vallási és etnikai ellentétek kiéleződése, az intézet engedély nélküli elhagyása – miatt a nagy létszámú elhelyezés veszélyeztette a büntetés-végrehajtás rendjét, az élet- és vagyonbiztonságot, valamint a közbiztonságot.

A zsúfoltság enyhítése érdekében 1998 őszén a büntetés-végrehajtás vezetése szükségesnek tartotta, és kezdeményezte a befogadás korlátozását, a felszabaduló férőhelyek szerinti ütemezést, központi koordináció alapján. Erre az akkor hatályos jogszabályi rendelkezések lehetőséget adtak. Az idegenrendészeti őrizetesek egy része a körlet telítettségének csökkenése céljából Pálhalmára került.

Az azóta eltelt időben – a határainktól délre kialakult háborús helyzet rendezésére is figyelemmel – lényegesen csökkent a Nagyfai Országos Bv. Intézetben elhelyezett idegenrendészeti őrizetesek száma, jelenleg alig haladja meg a félszázat. A megváltozott jogi szabályozásra tekintettel azonban célszerű felkészülni az őrizetesek számának ismételt emelkedésére.

A jogszabályi felülvizsgálat keretében módosul az idegenrendészeti őrizet bv. intézetben történő végrehajtásának szabályairól szóló 1/1995. (I. 6.) IM-rendelet is. A tervezett módosítás a jogszabály több rendelkezését is érinti. Az őrizetesek elhelyezésére vonatkozó hatályos szabályozás szerint a lakóhelyiségekben személyenként legalább 6-8 léghőméter légteret és 2,5 négyzetméter mozgásteret, az olvasáshoz és íráshoz alkalmas világítást, megfelelő fűtést kell biztosítani. A módosítás személyenként legalább tíz léghőméter légteret, és lehetőleg négy négyzetméter mozgásteret javasol.

A jogszabályi felülvizsgálat érinti az őrizetes kapcsolattartására vonatkozó rendelkezéseket is. Az IM-rendelettervezet szerinti új, 15. § értelmében az őrizetes biztonsági felügyelet mellett, ellenőrzés nélkül tarthatna kapcsolatot védőjével, a fogva tartás alapjául szolgáló ügyben eljáró jogi képviselőjével, a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód megelőzésére alakult Európa tanácsi bizottság tagjaival, az ENSZ és az Európa Tanács emberi jogok védelmére feljogosított szervezetei e célból kiküldött tagjaival, továbbá a magyar jogszabályok által az emberi, állampolgári jogok védelmére feljogosított tagjaival, illetőleg a fogva tartás ellenőrzésére jogosult hatóság tagjával. A fentiekben részletezett kapcsolattartás gyakorisága nem korlátozható.

A tervezet szerint az őrizetes biztonsági felügyelet mellett, a fogva tartás alapjául szolgáló eljárást folytató szerv képviselőjével történt előzetes egyeztetés szerinti időpontban, ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot hazája Magyarországra akkreditált diplo-

máciai képviselőjével, konzuli tisztségviselőjével, ennek hiányában az érdekképviselőt ellátó állam képviselőjével, vallásgyakorlás céljából az egyház (felekezet) képviselőjével, fiatalokú őrizetes a kirendelt pártfogójával.

Változnak az őrizetes levelezésére és csomagküldésére vonatkozó rendelkezések is. Az őrizetes csomagot a tervek szerint – a jelenlegi havonkénti két lehetőség helyett – henteente két alkalommal kaphat, a csomag legfeljebb három kilogramm súlyú lehet, és nem romlandó élelmiszert, fémeműt, az évszaknak megfelelő ruházatot, tisztasági szereket, dohányárut, könyveket, sajtótermékeket, íróeszközöket és írólapokat tartalmazhat.

A tervezet – a 6/1996. (VII. 12.) IM-rendelet vonatkozó előírásaihoz hasonlóan – szabályozza a levelezés ellenőrzésére vonatkozó garanciákat. Ennek értelmében az őrizetesnek védőjével, a fogva tartás alapjául szolgáló ügyben eljáró jogi képviselőjével, a hatóságokkal és az emberi jogok védelmét ellátó szervezetekkel való levelezése tartalmilag nem ellenőrizhető. Ha alapos indok merül fel arra nézve, hogy az őrizetes részére érkező levél nem a borítékban megjelölt feladótól származik, a levelet az őrizetes jelenlétében, két tanú előtt, jegyzőkönyv felvétele mellett kell felbontani. Az ellenőrzés csak a feladó azonosítására szolgálhat.

A fentiekben meghatározott kivételekkel az őrizetes levelezése, valamint a csomag tartalma biztonsági, illetve közegészségügyi okból, személyes adatkezelés nélkül ellenőrizhető. Az ellenőrzés tényét az őrizetessel közölni kell. A csomag átvizsgálását pedig az őrizetes jelenlétében kell végrehajtani. A levél nem továbbítható, ha annak tartalma az intézet, illetve az őrizet végrehajtásának biztonságát veszélyeztető adatot, információt vagy tárgyat tartalmaz, és a veszélyeztető jelleg nem szüntethető meg.

Közösségi szálláson elhelyezés

Szigorodnak a kötelező tartózkodási hely közösségi szálláson történő kijelölésére, és a kötelező tartózkodási hely elhagyásának engedélyezésére vonatkozó rendelkezések is.

Az Idtv. módosított 43. §-ának (3) bekezdése értelmében a kötelező tartózkodási helyet közösségi szálláson kell kijelölni (a korábbi szabályozás csak lehetőségként fogalmazott), ha a külföldi magát eltartani nem képes, megfelelő lakással, anyagi fedezettel vagy jövedelemmel, eltartásra köteles meghívóval, illetőleg eltartásra kötelezhető hozzátartozóval nem rendelkezik. A korábbi szabályozás kiegészült azzal, hogy akkor is a közösségi szállást kell kijelölni, ha a külföldi fokozott hatósági ellenőrzése közbiztonsági okból indokolt.

Kezdetben az országban összesen tíz közösségi szállás működött, amelyek közül a kerepestarcsai még 1995-ben bezárásra került. A nemzetközi migráció irányainak változásaival, az illegális migráció jelentős mérvű növekedésével, valamint a Magyar Köztársaság által megkötött kétoldalú toloncegyezmények körének bővülésével egyre több jogsértő külföldi elhelyezése vált szükségessé a közösségi szállásokon.

1998. március 1-jén lépett hatályba a menedékjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvény, amellyel egyidejűleg feloldásra került az a földrajzi korlátozás, amelyet Magyarország a Genfi Menekültügyi Konvencióhoz való csatlakozásakor fenntartott. Ez azzal a következménnyel járt, hogy az előzetes várakozásokat jóval meghaladó mértékben

érkeztek Magyarországra távoli földrészekről is külföldiek, akiknek nagy része szintén illegális módon lépett be az ország területére.

Jellemzővé vált az is, hogy a menedékjogot kérelmező – akiknek döntő többsége Magyarországot csak tranzitállomásnak tekinti – a menedékjogi kérelem kérelmezésének lehetőségével többnyire az idegenrendészeti eljárás lefolytatásának, a kiutasítás végrehajtásának megakadályozása érdekében élnek. Mindezen okokra visszavezethetően jelentős mértékben megnőtt a közösségi szálláshelyekre befogadottak száma. 1998-ban az egyébként összesen 500 fő befogadására alkalmas szálláshelyeken több mint 1700 fő került elhelyezésre, ami jelentős zsúfoltságot eredményezett. Az ügyészség, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosa is több esetben hívta fel a figyelmet egyes szálláshelyek huzamosabb emberi tartózkodásra való alkalmatlanságára.

A gondokat növelte, hogy jogszabály nem tartalmazta azokat a kritériumokat, amelyek az ilyen szállásokra érvényesek. Ebben a helyzetben 1999. szeptember 1-jén változás következett be, mivel a kormányrendelet módosított 53. §-ának (2) bekezdése tételesen felsorolja a közösségi szállással szemben támasztott követelményeket. Ennek értelmében közösségi szállás olyan épületben létesíthető, ahol

- a) személyenként legalább 15 m³ légtér és 5 m² mozgástér,
- b) a lakóhelyiségek mellett étkezés, a szabadidő eltöltésére és látogatók fogadása céljából közösségi helyiség,
- c) alap- és sürgősségi ellátás céljából a háziorvosi minimumfeltételeknek megfelelő orvosi rendelő,
- d) a befogadást megelőző orvosi vizsgálat céljára elkülönített helyiség,
- e) higiénés célra, az engedélyezett férőhelyek számának figyelembevételével kialakított számú, nemenként elkülönített, hideg-meleg folyóvízzel ellátott mosdó és zuhanyozó, valamint wc-helyiségek állnak rendelkezésre, és a külföldiek által tartózkodás céljára szolgáló valamennyi helyiség esetén természetes szellőzés és természetes fény biztosítható.

A közösségi szállást a külföldiek az Idtv. korábbi rendelkezése szerint az elrendelő szerv által megállapított feltételekkel elhagyhatták. A tapasztalatok szerint a külföldiek jelentős része – visszaélve a lehetőséggel – ezt arra használta fel, hogy tiltott határátlépést kövessen el, a hatóság elől elrejtőzve akadályozza a vele szembeni idegenrendészeti eljárás lefolytatását. A közösségi szálláson tartózkodó külföldiek jelentős része nem rendelkezik olyan okmánnyal, amelynek alapján személyazonosságát megállapítható lenne. A tapasztalatok azt mutatták, hogy ezen külföldiek többsége nem is érdekelt abban, hogy a személyazonosság megállapítása során a hatósággal együttműködjön. Gyakran megtörtént, hogy valótlan adatok közlésével próbálták meg a személyazonosság tisztázását megakadályozni. Gondot okoz továbbá az is, hogy a kiutasítás többször a szükséges feltételek megteremtése ellenére sem hajtható végre, mert a külföldiek a közösségi szállás elhagyására vonatkozó lehetőséggel élve a szállásra nem térnek vissza, kivonva ezzel magukat a végrehajtás alól. Mindezekre figyelemmel a törvény az ilyen külföldiek esetében korlátozza, és csak rendkívüli méltánylást érdemlő esetekben teszi lehetővé a kötelező tartózkodási hely elhagyásának engedélyezését. Az Idtv. 43. §-ának (6) bekezdése értelmében a kötelező tartózkodási hely elhagyása csak rendkívüli méltánylást érdemlő esetben engedélyezhető, ha

1. az elrendelésre az (1) bekezdés a) pontja alapján került sor, a személyazonosság megállapításáig;

2. az elrendelésre az (1) bekezdés c) és d) pontja alapján került sor, és megalapozottan valószínűsíthető, hogy a kiutasítás, illetve a visszairányítás hat hónapon belül végrehajtható;

3. az elrendelésre az (1) bekezdés e) pontja alapján került sor, és a külföldi ellen kábítószerek-kereskedelemmel, terrorizmussal, embercsempészéssel, illegális fegyverkereskedelemmel, pénzmosással, szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás van folyamatban, a büntetőeljárás befejezéséig.

Az Idtv. 43. §-ának (5) bekezdése értelmében, ha a kötelező tartózkodási helyet közösségi szálláshelyen jelölték ki, az ott-tartózkodás időtartama a 18 hónapot nem haladhatja meg. A 43/A § (1) bekezdése értelmében 18 hónap elteltével – ha az elrendelés alapjául szolgáló körülmény a külföldinek fel nem róható okból továbbra is fennáll – a külföldi számára más tartózkodási helyet kell kijelölni. Ilyen esetben az idegenrendészeti hatóság előírhatja, hogy a kijelölt helyet a külföldi csak engedéllyel hagyhatja el, továbbá a hatóság előtti időszakonként megjelenésre kötelezheti. Az idegenrendészeti hatóság a külföldit ilyenkor a személyazonosságát és a tartózkodás jogcímét igazoló – legfeljebb hat hónapig érvényes – okmánnyal látja el, amelynek az érvényességi ideje meghosszabbítható. Az idegenrendészeti hatóság által elrendelt korlátozásokat, továbbá az előírt magatartási szabályokat a fenti okmányba be kell jegyezni. A fentiek nem érintik a külföldinek az ország elhagyására vonatkozó kötelezettségét, kivéve, ha a jogerős idegenrendészeti kiutasítás végrehajthatóvá válásától, vagy a szabálysértési eljárás keretében hozott kiutasítás intézkedés jogerőre emelkedésétől számítva 5 év már eltelt, és a végrehajtás nem a külföldi felróható magatartása miatt hiúsult meg.

Idegenrendészeti, menekültügyi eljárás

A törvény az idegenrendészeti eljárás közös szabályai körében is változtatásokat eszközölt. Az Idtv. 47. §-ának módosult (1) bekezdése értelmében a korábbi hatóságok mellett idegenrendészeti hatóság lett a Belügyminisztérium is. Ezen rendelkezés – a törvény 61. §-ának (2) bekezdése értelmében – azonban csupán 2000. január elsején lép hatályba. Az Idtv. 49. §-ának új (3) bekezdése lehetővé teszi – ha a külföldi ismeretlen helyen tartózkodik – a határozat közszemlére tétel útján történő közlését. Közszemlére tenni azonban csak a határozat rendelkező részét lehet.

Az Idtv. módosításával összefüggésben az idegenrendészeti törvényben a jogsértő külföldiekkel szemben alkalmazandó szigorító jellegű intézkedésekkel való összhang megteremtése érdekében sor került a menedéjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvény módosítására is. A menedéjogról szóló törvény 47. §-ának (2) bekezdése értelmében a menekültügyi eljárás alatt az idegenrendészeti eljárást nem kell felfüggeszteni, de az idegenrendészeti eljárásban hozott, a külföldi kiutasítását vagy visszairányítását elrendelő határozatot a menedékjogi kérelem jogerős elbírálásáig nem lehet végrehajtani. A fenti rendelkezés azt célozta, hogy a külföldiek ne élhessenek vissza a menedékjogi szabályokban biztosított lehetőségekkel annak érdekében, hogy ezzel megakadályozzák a velük szemben indult idegenrendészeti eljárás lefolytatását.

Bűnmegelőzési ellenőrzés

A bűnmegelőzési ellenőrzés jogintézményét a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 35. §-a fogalmazta meg. E törvényhely a társadalom fokozott védelme érdekében lehetőséget teremt a potenciális bűnelkövetők rendészeti kontrolljára azáltal, hogy a rendőrség – a törvény által meghatározott kereteken belül – ellenőrzés alá vonhatja azt, aki szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott legalább kétévi szabadságvesztésből, vagy visszaesőként elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztésből szabadult.

A bűnmegelőzési ellenőrzést határozatlan ideig kell elrendelni, amelynek jóváhagyásáról a bíróság végzéssel határoz. E végzés elleni fellebbezésnek a végrehajtásra nincs halasztó hatálya. A törvény szerint a bűnmegelőzési ellenőrzést úgy kell végrehajtani, hogy az az érintettnek a társadalomba való beilleszkedését ne akadályozza, és törekedni kell arra, hogy az ellenőrzés tényéről az ellenőrzött környezete lehetőleg ne értesüljön. A bűnmegelőzési ellenőrzést legkésőbb a szabadságvesztésből szabadulást követően egy év elteltével meg kell szüntetni.

A rendőrség e feladata nem sorolható sem a pártfogói felügyelet büntetőjogi intézkedése körébe – hiszen törvényi szabályozás behatárolja, hogy a rendőrség kit és milyen körben ellenőrizhet a pártfogói felügyelet alatt állók közül, tehát az ellenőrzött személyek köre is eltérhet -, sem az utógondozás büntetés-végrehajtási jogi intézményéhez, mivel az utógondozásnak nem tartalmi eleme az ellenőrzés. A bűnmegelőzési ellenőrzés a büntetés-végrehajtási jognak mégis azért képezi járulékos tárgyát, mert elítéltről van szó, szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedésének elősegítéséről, arról, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. A rendőrség e tevékenységének törvényességi felügyeletét az ügyészség látja el.

Sajnálatosan a bűnmegelőzési ellenőrzés megteremtése óta – részletes végrehajtási szabályok hiányában – 1999. szeptember 1-jéig „tetszhalott állapotban” volt, ténylegesen nem került alkalmazásra. A szervezett bűnözés elleni fellépés és jogi feltételrendszerének továbbfejlesztése miatt azonban elkerülhetetlenné vált a bűnmegelőzési ellenőrzés „életképessé” tétele. Szükséges lett törvényben rögzíteni azon szabályokat, amelyek a jogintézményt a gyakorlatban is alkalmazhatóvá és célszerűvé teszik, s biztosítják a társadalomra különös veszélyt jelentő személyek tevékenysége feletti kontrollt.

Mindezekre figyelemmel az 1999. évi LXXV. törvény 80. §-a a Bv. tvr.-t új, 13/A §-sal egészítette ki. Ennek értelmében a büntetés-végrehajtási bíróság az elítéltet szabadító büntetés-végrehajtási intézet székhelye szerint illetékes rendőr-főkapitányság kezdeményezésére bűnmegelőzési ellenőrzést rendelhet el. A bv. bíróság az elrendelésről az elítélt szabadulásának napjáig végzéssel határoz. A bűnmegelőzési ellenőrzést meg kell szüntetni, ha

- a) a szabadságvesztésből a szabadulást követően egy év eltelt;
- b) a kezdeményező kérelmére, ha az elrendelés okai már nem állnak fenn.

A rendőrségi törvény 101. §-a (1) bekezdésének h) pontjában kapott felhatalmazás alapján került kiadásra a belügyminiszter 28/1999. (VIII. 13.) számú rendelete a bűnmegelőzési ellenőrzésről. (A fenti jogszabály – amely szintén 1999. szeptember 1-jén lépett hatályba, pótolva a korábbi jogalkotói mulasztást – részletesen szabályozza a

bűnmegelőzési ellenőrzés elrendelésének, kezdeményezésének, valamint végrehajtásának módját.

A szabályozás köréből indokolt kiemelni a rendelet 4. §-ának rendelkezését, amelynek értelmében az ellenőrzés fogatosítása szünetel az ellenőrzés alá vont személlyel szemben elrendelt

- a) bűnügyi, közbiztonsági, illetőleg idegenrendészeti őrizet,
- b) előzetes letartóztatás,
- c) ideiglenes kényszergyógykezelés,
- d) átváltoztatás folytán a közérdekű munka vagy a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés,
- e) szabálysértés miatt kiszabott vagy átváltoztatás folytán a pénzbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának tartama alatt.

A szünetelés időtartamát az ellenőrzés időtartamába be kell számítani. A fogatosító az elrendelő büntetés-végrehajtási bírónál köteles kezdeményezni az elrendelés megszüntetését akkor is, ha az ellenőrzés alá vont személyen szabadságvesztés-büntetést hajtanak végre

A fenti jogintézmény részletes szabályozása kellő alapot biztosíthat annak hatékony alkalmazásához, a bűnmegelőzési ellenőrzés tényleges eredményességének megítélésében csak a közeljövő gyakorlati tapasztalatainak ismeretében lesz lehetőség.

Lajtár István